

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Кафедра фінансів

РЕФЕРАТ
кваліфікаційної роботи
на здобуття освітнього ступеня бакалавр
зі спеціальності 6.07072 «Фінанси, банківська справа та страхування»
(шифр та найменування спеціальності)

на тему: **«МІСЦЕВІ БЮДЖЕТИ УКРАЇНИ: ПРОБЛЕМИ
ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОНАННЯ»**
(назва теми)

Виконавець:

студентка 41 групи ФФБС

Пинтя А. О

(прізвище, ім'я, по батькові)

/підпис/

Науковий керівник:

д.е.н., професор

(науковий ступінь, вчене звання)

Хомутенко А. В.

(прізвище, ім'я, по батькові)

/підпис/

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Військові події на території України призвели до необхідності відбудови національної економіки загалом і регіональної економіки зокрема. Для адаптації до нових умов господарювання, подолання кризових явищ, відновлення економічного зростання в умовах обмеженості фінансових ресурсів на мезорівні варто підвищити ефективність функціонування системи управління фінансовими потоками місцевих бюджетів. З цією метою, перш за все, слід розробити заходи з удосконалення теоретико-методичних і практичних засад формування та виконання місцевих бюджетів України.

Складність та масштабність наявних на сьогодні проблем, пов'язаних із формуванням та виконанням місцевих бюджетів України, визначають необхідність проведення наукових досліджень за широким спектром взаємопов'язаних напрямків фінансової науки.

Метою роботи обґрунтування науково-теоретичних підходів і практичних заходів щодо вдосконалення процесів формування та виконання місцевих бюджетів України.

Завдання дослідження:

- дослідити сутність та призначення місцевих бюджетів;
- охарактеризувати процес виконання місцевих бюджетів;
- встановити джерела формування та напрямки використання коштів місцевих бюджетів;
- провести моніторинг показників виконання місцевих бюджетів за доходами;
- проаналізувати показники виконання місцевих бюджетів за видатками;
- оцінити ефективність процесів формування та виконання місцевих бюджетів;
- запропонувати напрямки адаптації зарубіжного досвіду формування та виконання місцевих бюджетів до вітчизняної практики;
- окреслити стратегічні орієнтири підвищення ефективності процесів формування та виконання місцевих бюджетів.

Об'єктом дослідження виступають місцеві бюджети.

Предметом дослідження є теоретико-методичні засади та практичні аспекти формування та виконання місцевих бюджетів.

Методи дослідження. Методологічною основою бакалаврської роботи стала сукупність загальнонаукових методів пізнання та спеціальних методів економічних досліджень, які дозволили реалізувати концептуальну єдність дослідження. Для вирішення поставлених у роботі завдань було використано такі методи: аналіз і синтез (для обґрунтування теоретичних засад місцевих бюджетів); системний, структурний, комплексний аналіз (для дослідження економічної природи місцевих бюджетів, для визначення особливостей бюджетного процесу, для встановлення джерел формування та напрямків використання коштів місцевих бюджетів); логічне узагальнення (для окреслення стратегічних орієнтирів підвищення ефективності процесів формування та

виконання місцевих бюджетів); економіко-статистичні методи збору та обробки інформації (для проведення аналізу процесів формування та виконання місцевих бюджетів на практиці та для оцінювання їх ефективності).

Інформаційною базою бакалаврської роботи є публікації вітчизняних і зарубіжних науковців, нормативно-правові акти України, матеріали Міністерства фінансів України, Рахункової палати, Державної служби статистики України, Державної аудиторської служби України, Державної казначейської служби України та інших органів виконавчої влади.

Структура та обсяг роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел із 94 найменувань на 10 сторінках і 2 додатки на 2 сторінках, містить 19 рисунків та 10 таблиць. Загальний обсяг роботи – 86 сторінка. Основний зміст бакалаврської роботи викладено на 84 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У першому розділі (**«Теоретичні засади місцевих бюджетів»**) досліджено сутність та призначення місцевих бюджетів; наведено визначення, які дають вітчизняні та зарубіжні вчені; визначено функції місцевих бюджетів. Охарактеризовано процес виконання місцевих бюджетів, його сутність та зміст. Встановлено джерела формування та напрямки використання коштів місцевих бюджетів.

У другому розділі (**«Сучасна практика формування та виконання місцевих бюджетів України»**) проведено моніторинг показників виконання місцевих бюджетів України за доходами, досліджено їх динаміку та структуру, виявлено певні тенденції. За результатами проведеного аналізу показників виконання місцевих бюджетів за видатками було висунуто гіпотези щодо зміни окремих тенденцій, що спостерігались певний проміжок часу. З метою оцінювання ефективності процесів формування та виконання місцевих бюджетів було проаналізовано звітні дані Державної казначейської служби України та Державної аудиторської служби України

У третьому розділі (**«Напрямки удосконалення процесів формування та виконання місцевих бюджетів України»**) обґрунтовано можливі напрями адаптації зарубіжного досвіду формування та виконання місцевих бюджетів до вітчизняної практики, запропоновано стратегічні орієнтири підвищення ефективності процесів формування та виконання місцевих бюджетів.

ВИСНОВКИ

У бакалаврській роботі досліджено теоретико-методичні засади формування та виконання місцевих бюджетів та запропоновано науково-практичні рекомендації щодо підвищення ефективності цих процесів. За результатами проведеного дослідження сформульовано наступні висновки.

1. Дослідження сутності категорії «місцевий бюджет» показало, що науковці місцевий бюджет розглядають як інструмент перерозподілу суспільних доходів, як економічну категорію, як план доходів і видатків тощо. За допомогою місцевих бюджетів втілюються загальнодержавні програми, пов'язані з

розвитком галузей економіки, здійснюється підтримка вітчизняних виробників, фінансуються програми з підвищення життєвого рівня населення та ін. До основних ознак місцевих бюджетів належать: територіальна приналежність місцевого бюджету, соціальна спрямованість, залежність формування та використання фінансового ресурсу місцевого бюджету від економічного потенціалу території, залежність формування та функціонування місцевого бюджету від особливостей побудови міжбюджетних відносин, законодавча та нормативно-правова визначеність особливостей складання та функціонування місцевих бюджетів, визначення місцевих органів влади, населення та суб'єктів господарювання, які знаходяться або проживають на території адміністративно-територіального утворення, учасниками бюджетних відносин.

2. Визначено, що характерною рисою правовідносин виконання бюджету є, насамперед, їх функціональне призначення – бюджетне фінансування забезпечення завдань і функцій, які здійснюються органами державної влади та органами місцевого самоврядування. Тому правовідносини виконання бюджету мають управлінську природу і є формою управління виконанням бюджету. Загальну організацію та управління виконанням Державного бюджету України здійснює Міністерство фінансів України, яке також координує діяльність учасників бюджетного процесу з питань виконання бюджету, а на місцевому рівні організацію, управління та координацію здійснюють місцеві фінансові органи. Також встановлено, що в умовах дії воєнного стану підходи до виконання місцевих бюджетів змінено.

3. За результатами дослідження до джерел доходів місцевих бюджетів віднесено: ВВП, власне національне багатство (НБ) країни, НД (НБ) іншої країни, фонди грошових коштів суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, міжнародних фінансових інституцій, міжурядових організацій та інших суб'єктів міжнародного права. Доходи формуються у вигляді податків (зборів, обов'язкових платежів), внутрішніх та зовнішніх запозичень, прибутку комунального сектору, надходжень від комунального майна, угідь, послуг та міжбюджетних трансфертів. Визначено, що видатки формуються у вигляді витрат капітального та поточного характеру на виконання передбачених нормами права функціональних повноважень, які дозволяють забезпечити населення певної адміністративно-територіальної одиниці суспільними благами та сприяють задоволенню суспільних інтересів.

4. Проведений моніторинг показників доходів місцевих бюджетів показав, що тенденція зростання доходів місцевих бюджетів як частки ВВП у 2015-2020 рр. зумовлена збільшенням питомої ваги власних доходів місцевих бюджетів у ВВП. При цьому, високою впродовж була частка міжбюджетних трансфертів в складі доходів місцевих бюджетів. Якщо проаналізувати темпи приросту власних доходів та міжбюджетних трансфертів, до реформи спостерігалось швидше зростання надання міжбюджетних трансфертів на локальний рівень, ніж зростали власні доходи місцевих бюджетів. Після реформи, з 2015 року, спостерігається пришвидшення темпів приросту власних доходів до 2016 року та зниження темпів приросту трансфертів (пояснюється відсутністю субвенцій на підготовку робітничих кадрів), що оцінювалося як позитивна динаміка та

свідчило про дієвість фінансової децентралізації. З 2017 року показники приросту власних доходів знижуються, а трансфертів зростають.

5. Найбільшу частку у структурі видатків місцевих бюджетів займають видатки на освіту. Також значні видатки на економічну діяльність, яка у місцевих бюджетів включає в себе: сільське господарство; паливно-енергетичний комплекс; іншу промисловість і будівництво; транспорт. Проведене дослідження видатків місцевих бюджетів у розрізі функціональної класифікації видатків, найбільший обсяг коштів протягом 2020 року було спрямовано на фінансування освіти – 199,4 млрд грн, що становить 41,7% від загальної суми видатків, проведених з місцевих бюджетів. У структурі касових видатків місцевих бюджетів за економічною класифікацією у 2021 році найбільші частки припадають на: оплату праці і нарахування на заробітну плату (253,3 млрд грн, або 44,5%); капітальні видатки (113,7 млрд грн, або 20,0%); поточні трансферти (96,9 млрд грн, або 17,0%); використання товарів і послуг (91,6 млрд грн, або 16,1%)

6. З останні три роки частка власних доходів у надходження місцевих бюджетів за зросла, що свідчить про зростання фінансової незалежності відповідних органів управління. Рівень освоєння коштів, що надаються з державного бюджету місцевим бюджетам – з передбачених 8,2 млрд грн касові видатки місцевих бюджетів склали 7,0 млрд грн, або 86 %, що доводить неефективність управління. Про ефективність формування та виконання місцевих бюджетів свідчать також результати діяльності уповноважених органів контролю, серед яких Державна аудиторська служба України. Так, за результатами контролю цього органу за 2021 р. встановлено факти проведення з порушенням законодавства операцій щодо виділення бюджетних коштів на суму понад 1,6 млрд грн, з якої порушення з коштами державного бюджету – майже 595,2 млн грн, з коштами місцевих бюджетів – понад 1,0 млрд гривень. Тобто, порушення місцевих бюджетів складають більшу частину 62,5% усіх порушень.

7. Виявлення відмінностей у системах бюджетних правовідносин на місцях в країнах ЄС щодо співвідношення обсягів власних податкових надходжень до бюджетів з обсягами фінансування від міжбюджетних трансфертів та загальнодержавних податків дало можливість встановити залежність рівня самостійності територій щодо впровадження власної бюджетної та фіскальної політики від питомої ваги місцевих податків у бюджетних доходах. У країнах, що мають нижчий показник частки власних податкових надходжень, бюджетне регулювання здійснюється за допомогою трансфертної політики центральних органів влади. Такий підхід дозволяє синхронізувати трансфертну політику з цілями стимулювання самостійного розвитку територіальних утворень, створює передумови для формування власного фінансового підґрунтя та ідентифікації пріоритетів фіскальної політики на місцевому рівні.

8. Удосконалення механізмів розвитку та зміцнення місцевих бюджетів в Україні передбачається через впровадження сукупності заходів у таких напрямках: 1) мобілізація коштів фізичних та юридичних осіб шляхом запровадження системи ініціативних платежів і поширення практики розміщення облігацій місцевих позик з метою фінансування потреб розвитку

територій; 2) сприяння активній участі громадськості в процесах формування бюджетів та реалізації бюджетного контролю через систему «відкритих бюджетів» шляхом використання сучасних криптографічних технологій. До стратегічних пріоритетів підвищення ефективності формування та виконання місцевих бюджетів з огляду на дотримання принципів фінансової децентралізації, що передбачають діяльність за такими напрямками: нарощення доходів місцевих бюджетів за рахунок небюджетних джерел фінансування; орієнтація пріоритетів формування місцевих бюджетів на цілі і завдання фінансової стратегії окремого територіального утворення; підвищення ролі та самостійності місцевого самоврядування щодо реалізації фіскальної політики на місцевому рівні; закріплення на інституційному рівні заходів щодо активізації інвестиційної діяльності територіальних утворень та впровадження індивідуальних інвестиційних стратегій тощо.